DIMENSIUNEA CONFESIONALĂ A JURĂMÂNTULUI ŞI IMPACTUL ACESTEIA ASUPRA RAPORTURILOR JURIDICE DE MUNCĂ ATIPICE

Nicolae SADOVEI,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)

SUMMARY

In the present article the author analyzes the impact of confessional aspects on the act of swearing in of the person involved in juridical atypical labor relations (as a rule, official relations), from the viewpoint of perception of those three important monotheist religions – Christianity, Judaism and Islam. The obligation of swearing in the quality of a public social act can affect, in some cases, the moral and religious values of the person, that he/she could consider that his/her freedom of conscience have been infringed, as a fundamental individual liberty of the person, guaranteed by the constitution.

Special attention is paid to the treatment in respective confessional sphere of the phenomenon of swearing in by exegetes of those three important monotheist cults. At the same time, the author also draws his attention to the norms, which invalidates any theoretical possibility of swearing in of any member of the respective cult.

Preliminarii. Pe lângă normele juridice de reglementare a condiţiilor în apariţia raporturilor de muncă atipice – raporturile de serviciu ale funcţionarilor şi demnitarilor publici, raporturile juridice profesional-corporative ale liberilor profesionişti etc., – persoana fizică (antesubiectul raportului) cade, în anumite siţuaţii, şi sub incidenţa unor norme de ordin nejuridic, cum ar fi preceptele confesionale ale cultului religios, membru sau simpatizant al căruia persoana în cauză este sau se consideră a fi. Obligativitatea depunerii jurământului, ca şi condiţe *sine qua non* pentru accederea într-o anumită funcţie, obţinerea unei calificări profesionale sau încadrarea într-un organism corporatist al liberilor profesionişti poate intra în contradicţie directă cu propriile viziuni confesionale şi cu normele eticomorale ale persoanei, astfel aducându-se atingere libertăţii de conştiinţă a persoanei respective.

Aceasta din urmă – libertatea de conştiinţă – este centrată pe garanţia, oferită de către stat fiinţei umane, de a putea liber şi necondiţionat să reflecte asupra realităţii obiective, conştiinţa fiind un produs al materiei superior organizate – al creierului uman şi al vieţii sociale. Încadrată legal, libertatea de conştiinţă presupune recunoaşterea de către stat a dreptului persoanei de a avea orice concepţie religioasă, filozofică etc. despre lume. Art.31 „Libertatea conştiinţei" din Constituţia Republicii Moldova 29.07.1994 stipulează că libertatea respectivă este garantată, aceasta trebuind să se manifeste în spirit de toleranţă şi respect reciproc. Strâns legat de libertatea de conştiinţă este şi *procesul de conştiinţă*, care se manifestă, cel mai frecvent, printr-o luptă sufletească generată de momente şi de situaţii de viaţă deosebite, printre ele putându-se încadra, în anumite situaţii, şi necesitatea de a depune jurământul pentru a putea exercita o anumită muncă. Din aceste considerente, este importantă, în opinia noastră, atât pentru autorităţile publice ale statului, cât şi pentru persoanele care pot cădea sub incidenţa obligativităţii de depunere a jurământului, de a cunoaşte nu numai normele legale ce reglementează condiţiile de apariţie ale raporturilor juridice de muncă respective, dar şi dimensiunile confesionale ale actului social public de depunere a jurământului şi modul de abordare a entităţii în cauză în cadrul exegezei cultelor respective.

Abordarea entităţii jurământului în cadrul exegezei creştine. Abordat prin prisma sa religioasă care ţine, în fond, de esenţa majorităţii absolute a formulelor de jurământ din istoria care a anticipat secolul al XX-lea, juramântul constituie, potrivit teologului ortodox grec Georgios Mantzaridis, *„un fenomen ancestral al vieţii sociale şi presupune credinţa în judecata lui Dumnezeu, considerând deci că Dumnezeu sau o putere superioară intervine în lucrurile lumii şi ale oamenilor spre a restaura adevărul sau dreptatea şi spre a fi pedepsite minciuna şi nedreptatea"*[1]. Aşadar, sub acest aspect, juramântul presupune credinţa religioasă, de aceea el nu are nici un sens pentru o persoană atee. Tradiţia veterotestamentară, în special *Legea celor zece porunci* (decalogul mosaic), pune o interdicţie principială faţă de ceea ce se consideră a fi „luarea în deşert" a numelui lui Dumnezeu: „Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert". Potrivit lui Georgios Mantzaridis, acest lucru nu excludea jurământul, ci, dimpotrivă, îl presupunea, dar îl şi limita numai la chestiunile serioase; ceea ce se interzicea credinciosului veterotestamentar era jurământul mincinos sau mărturia mincinoasă.

Într-adevăr, textul veterotestamentar, chiar din primele pagini ale cărţii *Geneza*, este plin cu situaţii când jurământul este utilizat atât de Dumnezeu înaintea oamenilor, cât şi de oameni înaintea lui Dumnezeu. Abordat la general, textul veterotestamentar nu cuprinde vreo formulă normativă de interzicere absolută a depunerii jurământului. Aşa cum menţionează şi Mantzaridis, jurământul era utilizat de către oameni faţă de Dumnezeu sau de către Dumnezeu Însuşi faţă de oameni, dar şi de către oameni între ei, din cauza minciunii care predomina în relaţiile sociale ale oamenilor şi din pricina necredinţei sau a împietririi pe care aceştia le dovedesc în relaţiile lor cu Dumnezeu. Dar tradiţia novotestamentară, spre deosebire de cea veterotestamentară, tratează jurământul în mod diferit. Iisus Hristos, potrivit celor menţionate în *Noul Testament*, modifică radical atitudinea credincioşilor faţă de actul de depunere a jurământului, interzicând, în mod absolut şi imperativ depunerea juramântului, prin celebrele deja cuvinte: *„Eu însă vă spun vouă să nu vă juraţi nicidecum”*[2]. Georgios Mantzaridis, spre deosebire de mulţi alţi teologi creştini contemporani, menţionează că textul novotestamentar precizează că jurământul nu este doar invocarea numelui lui Dumnezeu, ci şi invocarea oricărui alt nume sau lucru sfânt, ceresc sau pamântesc, iar aceste cuvinte ale lui Hristos nu doar că interzic jurământul, dar şi desfiinţează minciuna.

Potrivit teologilor J.G.S.S. Thomson şi G.I. Davies, Hristos şi-a învăţat ucenicii că jurămintele creează obligaţia de a le împlini, iar conversaţia cotidiană a creştinului trebuie să fie la fel de sacră ca şi jurămintele sale, acestora nefiindu-le permis să aibă două standarde pentru adevăr[3]. Erick Nustrem, la rându-i, are o atitudine mai distantă faţă de interdicţia jurământului impusă creştinilor. Potrivit acestuia, interpretarea interdicţiilor biblice de a depune un jurământ (Matei 5,34; Iacov 5,12 etc.) este diferită. Nustrem consideră că Hristos vede în actul de depunere a jurământului numai ceea ce este permis, ca urmare a decăderii în păcat a fiinţei umane, autorul nefiind de acord cu cei care consideră că versetele novotestamentare interzic numai abuzul de a depune jurăminte[4]. Comunitatea creştinilor quakeri a fost prima comunitate modernă din istoria bisericii care a refuzat pentru membrii săi depunerea oricărui jurământ (după anul 1650).

Unul din argumentele pro jurământ, existente în cadrul acelor biserici care recunosc şi recomandă depunerea jurământului, constă în aceea că, aşa cum menţionează Nustrem, atâta timp cât Biserica se află în lume şi lumea intră în ea, creştinii, în calitate de cetăţeni ai statului, pentru evrei trebuie să fie evrei, pentru cei slabi să fie slabi (1 Cor.9:20,21). Aceştia trebuie, astfel, să depună jurământul, când acest lucru este cerut de către stat. Ceilalţi, oponenţii depunerii jurământului de către creştini, menţionează, printre altele, faptul că Sfântul Apostol Pavel nu s-a jurat în modul cum este jurământul, care este interzis de către Iisus; aceasta nu este nimic altceva decât o afirmare solemnă a adevărului, spus pentru slava lui Dumnezeu (Rom.1:9; 2 Cor.11:31).

Aşadar, spre deosebire de abordarea jurământului în iudaism şi islam, exegeţii creştini nu au o opinie unitară în chestiunea tratării jurământului, existând în continuare discuţii, inclusiv la nivel academic, între cei care susţin opinia potrivit căreia nu există o interdicţie totală în ceea ce ţine de depunerea jurământului de către creştini (adepţii criteriului de discontinuitate), şi cei care se opun acestei tratări a actului de depunere a jurământului. Susţinătorii criteriului de discontinuitate afirmă că nu există nici o paralelă cu interzicerea totală din partea lui Iisus a jurămintelor în scripturile evreieşti, literatura intertestamentară de înaintea anilor 70 e.n., şi *Noul Testament*. Astfel, potrivit profesorului John P. Meier de la Universitatea Notre Dame din SUA, sursa interzicerii totale a jurămintelor provine direct de la Iisus Hristos (cf. Matei 5:34-37)[5]. Meier consideră că interzicerea jurămintelor constituie un exemplu real prin care Iisus Hristos a revocat o poruncă individuală din legea mozaică[6]. Spre deosebire de acesta, Donald A. Hagner (2008) de la Fuller Theological Seminary din SUA consideră că Iisus rămâne fidel legii mozaice, aducând-o la sensul său destinat. Dacă litera legii este încălcată, spiritul ei este admis: problema nu este jurământul în sine însuşi, dar importanţa unei calificări veridice a legii[7].

Abordarea entităţii jurământului în cadrul exegezei iudaice. Potrivit Enciclopediei Electronice Evreieşti (versiunea electronică a enciclopediei *Кратκая Еврейская Энциклопедия*, editată în Ierusalim în anii 1976-2005 în 11 volume, cu suportul Universităţii Ebraice din Ierusalim), în cadrul instituţiilor de cult, ale celor etice, morale şi juridice ale iudaismului, jurământul (în ebraică: הָעוּבָּש, *şvu'*a) serveşte drept liant pentru diferite uniuni şi obligaţii asumate[8]. Jurământul se pronunţă în calitate de modalitate de negare a vinovăţiei, a susţinerii anumitor afirmaţii etc. Cel mai adesea, jurământul se reduce la formula „viu este Domnul”; (de exemplu, 1Samuel 14:39), dar uneori cel care depunea jurământul se jura şi pe viaţa regelui sau viaţa persoanei, destinatare a jurământului. (Genesa 42:15; 1Samuel 1:26). Sfinţenia jurământului în iudaism se reflectă în afirmaţia potrivit căreia cel ce a jurat strâmb necinsteşte prin aceasta numele lui Dumnezeu (Levitic 19:12), precum şi în faptul că însuşi Dumnezeu şi-a confirmat promisiunile sale prin jurământ (Genesa 22:16; Ieremia 44:26; Amos 6:8 etc.).

Potrivit legislaţiei biblice iudaice, instanţa judecătorească recunoştea calitatea probantă a jurământului. Astfel, în unele procese judiciare ce ţineau de proprietatea creanţelor, instanţa dispunea, în lipsa martorilor din partea reclamantului, eliberarea pârâtului de orice acuzaţii din partea reclamantului, pe baza jurământului depus de către pârât (Exod 22:7, 10); prin urmare,

refuzul pârâtului de a depune jurământul atrăgea după sine, în consecinţă, pierderea procesului. Potrivit *Bibliei* iudaice *(Vechiul Testament)*, jurământul nu este condamnabil: se jură Dumnezeu însuşi, în numele Lui este prescris de a se jura (Deuteronom 10:20). Totodată, versetul „Nu te grăbi să deschizi gura, şi să nu-ţi rostească inima cuvinte pripite înaintea lui Dumnezeu; căci Dumnezeu este în cer, şi tu pe pământ, de aceea să nu spui vorbe multe" (Eclesiastul 5:2), este văzut şi ca un avertisment împotriva jurămintelor pripite şi ca o mustrare a excesului de zel în rostirea jurămintelor. Mai târziu, Halacha (ebraică: הכלה), care este un corpus de legi religioase evreieşti, incluzând legea biblică (613 volume), legea talmudică şi legea rabinică, precum şi tradiţiile şi obiceiurile ce ţin de iudaism, încercând să limiteze utilizarea jurămintelor în litigiile ce ţin de proprietate, a dispus ca judecătorii să convingă justiţiabilii să rezolve cazul pe cale amiabilă, sau să apeleze la arbitraj. Această tendinţă este urmată şi în prezent de către judecătoriile religioase evreieşti (instanţele rabinice). În cazul când persoana depune totuşi jurământul, ea trebuie să stea în picioare şi să ţină în mână un sul al Torei (al legii). În Palestina, pe timpul domniei turceşti, depunerea jurământului de către toate părţile aflate în proces într-o instanţă seculară era obligatorie. Pe timpul mandatului britanic (1923-1948), s-a permis refuzul părţilor de a depune jurământul din motive religioase sau de conştiinţă şi înlocuirea acestuia cu o promisiune de a spune adevărul, care a accelerat dispariţia treptată a obligaţiei de a depune jurământul. O lege adoptată de Knesset în anul 1980 a înlocuit definitiv obligaţia de depunere a jurământului de către martori în cadrul unui proces judiciar cu avertizarea de răspundere penală pentru declaraţii false sau incomplete cu privire la fondul cauzei[9]. Instanţa îşi păstrează totuşi dreptul ca atunci când, în opinia instanţei, aceasta va înlesni dezvăluirea adevărului, să dispună depunerea jurământului de către un martor. Instanţele rabinice se călăuzesc, în aceste cazuri, de o tradiţie halakhică veche de avertizare a martorilor de minciună şi tăinuire a faptelor cunoscute de către aceştia.

Abordarea entităţii jurământului în cadrul exegezei islamice. La fel, ca şi în domeniul scrierilor evanghelice, şi în cadrul cultului islamic nu există o abordare univocă şi indiscutabilă în ceea ce ţine de utilizarea jurămintelor de către credincioşii musulmani. Jurământul (în arabă: بيعة, *bayia*) apare frecvent în *Coran*, iar semnificaţia acestuia a fost abordată doctrinar de către mai mulţi exegeţi musulmani, unul dintre aceştia fiind Hamid al-Din Farahi (Hamiuddin Farahi, 1863-1930), savant musulman indian şi un exeget respectat al *Coranului*. În studiul său privind abordarea jurămintelor în cadrul cultului islamic *A Study of the Quranic Oaths*[10]*,* Hamid al-Din Farahi menţionează că există diferite tipuri de obiecţii în ceea ce ţine de jurămintele coranice. Acestea, în opinia sa, sunt următoarele: 1) Un jurământ, prin natura lui, nu slăveşte măreţia lui Dumnezeu, prin jurământul respectiv se minimalizează măreţia lui Dumnezeu, prin faptul că omul care depune un jurământ îl pune pe Dumnezeu în locul său, ca şi persoană nesigură. Drept argument este adus versetul coranic care spune „Nu da ascultare celui care juruieşte întruna şi e vrednic de dispreţ" (Surat Al-Qalam 68:10). Acest verset implică faptul că cel care abuzează de un jurământ este condamnabil, iar Hamid ad-Din Farahi îl aseamănă cu versetul biblic (Matei 5:37) prin care Iisus Hristos a interzis, în general, depunerea oricărui jurământ; 2) Jurămintele în *Coran* au fost utilizate, potrivit autorului, pentru a ratifica credinţele fundamentale, inclusiv unicitatea lui Dumnezeu, pedeapsa finală şi instituirea ultimei profeţii, iar jurămintele nu sunt de nici un folos în a afirma aceste credinţe; un jurământ nu întăreşte credinţa unui musulman şi nici nu convinge pe cel care respinge credinţa în Alah. Cei care resping credinţa au nevoie de argumente şi dovezi, care însă lipsesc în conţinutul jurămintelor, iar musulmanii credincioşi, pe de altă parte, au deja suficientă încredere în aceste credinţe. Astfel, depunerea jurământului nu serveşte nici unui scop; 3) Oamenii niciodată nu depun un jurământ, decât cu ocazia a ceva ce este exaltat şi glorios. Cu referinţă la colecţia canonică islamică Sahih al-Bukhari, conform căreia Profetul a spus: „Oricine depune un jurământ ar trebui să se jure pe Alah, sau să tacă" (Bukhari nr: 3624), se argumentează că acest fapt interzice, în mod clar, depunerea jurământului pe altceva decât pe Dumnezeu. Cum astfel, se întreabă retoric cei care susţin acest punct de vedere, se poate să juri pe creaturile Sale şi, de asemenea, pe lucrurile obişnuite, cum ar fi smochinele şi măslinele?

Uneori este nevoie să subliniezi o declaraţie sau să accentuezi promisiunile, în scopul de a convinge alte persoane. Acest lucru este deosebit de solicitat în chestiuni ce ţin de relaţii interpersonale, de ordin naţional, internaţional şi de ordin colectiv. Multe necesităţi sociale şi culturale impun aflarea unor soluţii şi selectarea anumitor cuvinte apte a descrie şi fundamenta afirmaţiile persoanelor. Potrivit lui Hamid, funcţia iniţială a jurământului este de a reafirma şi solidifica o declaraţie. Anticii îşi exprimau angajamentele lor prin strângeri de mâini ale contractanţilor. După autor, acest lucru a servit drept temei potrivit căruia prin cuvântul „Yamin" (literal: „dreapta") se indică un jurământ, iar faptul dat este coroborat de faptul că şi în limba ebraică, de asemenea, cuvântul „Yamin" este folosit ca să denote un jurământ, în calitate de argument servind versetul 8 din Psalmul 144 care spune: „…a căror gură spune neadevăruri, şi a căror dreaptă este o dreaptă mincinoasă", cuvintele originalului ebraic fiind „ءوس ربد مهيف رشأ رقاش نيمي مانيمي ويو"[11]. Această semnificaţie a juramântului este încă prezentă în practica de strângere de mână în timp ce se contractează un acord, fiind o modalitate adoptată de către parteneri ca să sublinieze angajamen-

tul lor de a-şi onora contractele încheiate. După autor, traducătorii *Bibliei* ebraice au folosit aici traducerea literală şi nu au reuşit să aprecieze că cuvântul „Yamin", în acest context, conotează jurământul, ajungându-se la o interpretare eronată a originalului *Scripturii*. Potrivit lui Hamid, este suficient demonstrat că scopul de bază al unui jurământ este de a ratifica o declaraţie. Uneori jurămintele sunt introduse doar ca probe pentru a furniza dovezi şi pentru ca să aducă probe contra argumentelor (faptelor) menţionate de către altcineva. Adevărata esenţă iniţială a jurămintelor coranice şi-a pierdut semnificaţia, consideră exegetul, de aceea a fost introdusă interdicţia de a depune un alt fel de jurământ decât pe numele lui Dumnezeu[12]. Hamid menţionează faptul că natura argumentativă din Coran în folosul depunerii jurămintelor, în ciuda faptului că este atât de pronunţată în unele cazuri, este mai puţin clară în altele[13].

În islam, un jurământ nu poate fi depus decât cu excepţia cazului de materie gravă şi într-o formă solemnă. Acesta este motivul pentru care autorul consideră că depunerea jurământului a fost interzisă în anumite cazuri, cum ar fi: a) Oricine face un jurământ într-o materie lipsită de importanţă se dovedeste a fi o persoană neserioasă. Un astfel de om nu reuşeşte să aducă argumente în susţinerea onoarei sale prin intermediul propriei sale persoane. Acesta este motivul pentru care Dumnezeu a interzis acest act în *Coran*. Versetul coranic relevant foloseşte un limbaj foarte categoric: „Nu da ascultare celui care juruieşte întruna şi e vrednic de dispreţ" (Surat Al-Qalam 68:10). Cine are nevoie de depunerea unui jurământ pentru fiecare chestiune meschină coboară mult, indiferent de faptul că el jură pe Dumnezeu, sau pe orice altceva; b) Orice jurământ religios efectuat în numele altui dumnezeu echivalează cu luarea acestei entităţi în calitate de partener al lui Alah, pe când pentru un musulman există doar un singur Dumnezeu. Interdicţia islamică de a depune jurământul pe o altă entitate decât pe Alah închide uşa, în general, pentru orice formă de politeism. Acest lucru este identic, potrivit lui Hamid, cu interdicţia de a se proşterne în faţa unor idoli sau a unor sculpturi, în afară decât în faţa lui Dumnezeu, după cum se menţionează în cele zece porunci din *Vechiul Testament*. Astfel, orice altă formă de jurământ, diferită de jurământul pe numele lui Alah, este interzisă. În mod similar, şi Profetul interzise jurămintele pe altceva în afară decât pe Dumnezeu; c) Potrivit lui Hamid, uneori omul jură pe Dumnezeu pentru fiecare lucru mic şi neimportant, iar un astfel de act combină două lucruri: lipsa de onoare cu caracter personal şi lipsa de conştiinţă dumnezeiască[14]. Drept contraargument pentru acest gen de situaţii este adus faptul că Dumnezeu se referă astfel la acest gen de jurăminte: „Să nu folosiţi numele lui Alah în jurămintele voastre pentru a vă sustrage să faceţi bine, să fiţi pioşi şi să aduceţi pace între oameni. Şi Alah este Cel care Aude totul, Atoateştiutor" (Surat Al-Baqara 2:224). În conformitate cu aceste considerente, jurămintele trebuie să fie evitate. În alte cazuri este admisibil, potrivit teologului musulman, să se depună un jurământ, în special în conformitate cu necesităţile sociale, *shari'ah* islamică luând în considerare nevoile sociale şi culturale ale fiinţelor umane. Prin urmare, în islam nu s-a promulgat interdicţia absolută de a depune un jurământ, acesta fiind un element necesar şi inevitabil în derularea anumitor aspecte importante ale vieţii religioase şi sociale. Acţiunile sunt judecate de intenţii, iar jurămintele accidentale reflectă însă lipsa de politeţe, dar, de regulă, nu sunt pedepsite.

Hamid susţine că obiecţiile asupra jurămintelor coranice, precum şi interdicţia absolută de a depune un jurământ, sunt înrădăcinate într-o analiză superficială şi cauzate de o lipsă de diferenţiere între diferite aspecte ale preceptelor divine. Prin depunerea unui jurământ în numele lui Alah musulmanii evlavioşi se bazează expres pe Dumnezeu, se întorc la El şi caută ajutorul Său, aceasta fiind, în opinia exegetului, imaginea reală a problemei privind legalitatea depunerii unui jurământ în Islam[15].

Note:

[1] Georgios Mantzaridis, *Jurământul – întărire a adevărului şi a promisiunii*, articol publicat pe pagina web: http://www.crestinortodox.ro/morala/juramantul-intarire-adevarului-a-promisiunii-70856.html (accesat la 03.02.2012)

[2] *Biblia*, Noul Testament, Evanghelia după Matei, 5:34

[3] *Dicţionar Biblic*, vol.I-II, redactor principal J.D. Douglas, „Cartea creştină", Oradea, 1995, p.728.

[4] Эрик Нюстрем, *Библейский словарь. Энциклопедический словарь,* Торонто, Канада, 1989, p.205

[5] John P. Meier, *Did the Historical Jesus Prohibit All Oaths?* Part 1, articol publicat în *Journal for the Study of the Historical Jesus,* no.5.2/2007, p.175.

[6] *Ibidem,* Part 2, articol publicat în *Journal for the Study of the Historical Jesus,* no.6.1/2008, p.22-24.

[7] Donald A. Hagner, *A Response to John P. Meier's „Did the Historical Jesus Prohibit All Oaths?",* articol publicat în *Journal for the Study of the Historical Jesus,* no. 6/2008, p.25.

[8] http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=12123&query=КЛЯТВА (accesat la 03.02.2012)

[9] *Ibidem.*

[10] Hamid al-Din Farahi, *A Study of the Quranic Oaths,* Al Mawrid, 51-K Model Town, Lahore, 98 p. (fără indicarea anului publicării).

[11] *Ibidem,* p.24.

[12] *Ibidem,* p.63.

[13] *Ibidem,* p.69.

[14] *Ibidem,* p.85.

[15] *Ibidem,* p.86.